

„СЕЋАЊЕ КОЈЕ СЕ” (НИЈЕ) „ДОГОДИЛО”

Гордана Ђилас, *Друге сивари*, Завод за културу Војводине, Нови Сад 2012; Гордана Ђилас, *Била сам послушно дрво, изабране и нове њесме*, избор и предговор Михајло Пантић, „Orpheus”, Нови Сад 2012

Тумачећи претходну књигу стихова *Сећање које се није догодило* (2011) песникиње Гордане Ђилас (р. 1958), а ћутећи још увек сачуван и свеж ехо њене две године раније објављене песничке књиге *Учишљел сећања* (2009), „сећам се” да сам издвојио свој необичан доживљај атмосфере и амбијента прочитаних стихова, али и песникињин убедљив и аутентичан дискурс, увек са извесне дистанце, према појавама, емоцијама и личностима из својих песама, фактички „у домену закопчаног, непрозирног и једва видљивога” (Д. Белеслијин), као и самосвојан песнички однос према догађајима унутар њених стихова, у чему се може представити и песникињин искрен и емотиван став не само према песмама и њеним садржајима, него и уопште према себи, песмовању и животу.

Иако песникиња за време песмовања гледа на свет који (не)постоји кроз прозор или одмакнута од прозора, иза прозирне завесе, њени меланхолични, усамљенички, стишани и промишљени стихови нису парадигма само привидне стварности, већ и нас неснађених.

Још једна карактеристика поменутих књига у садржајном и версификаторском дослуху јесте извесна и узајамна дијалогичност између актера песникињиних стихова који нам открива контраст и простор између људи понаособ, између појединца и окружења, између речи и означеног, између песме и песника, између жене и човека, између осаме и тренутних конвенција, између живота и животарења, између компромиса и слободе избора, између бити и не бити, али и између једног дела себе према другом, као и препознавање себе у другима, па и у поменутом животу изван сопства.

И у најновијој песничкој књизи *Друге сивари*, као и завршном циклусу *Нове њесме* књиге изабраних песама *Била сам послушно дрво*, којима су шеснаест песама заједничке, учава се доследни наставак већ означених књижевних атрибута и поступака, дајући све више простора необичној моћи наслуђивања („Само у слутњи постајемо део оног / Са чиме желимо да се спојимо”) као посебном стваралачком квалитету, не лишавајући се контакта са реалитетом који и јесте и није („Затамњено крило дана пригушује / Јасне слике у нестваран и / Необичан редослед”), али и тежећи све дубљој интроспекцији и личној перспективи уз све значајније наслага емоционалног кроз песникињин особен свет сећања („Да ли си тај који се сећа / Или си онај који је заувек остао / Тамо где ти се то догодило”) и чекања („Од тог буђења / И зебем, окружена тамо / Између два света и чекам”).

Док циклус *Нове ђесме* представља стишану непомирљивост према понуђеном нам окружењу, у књизи *Друђе ствари* уочавамо помињане граничне и рубне конотације, које су подложне вртоглавим „преображајима” и што довољно илуструје и појава симбола моста који у стварности (не)постоји („Мост којим ћеш прећи на другу обалу”; „У покушају да сачиним мост / Којим бих се могла превести на / Твоју страну”), као и симбол невидљивости („Близина невидљива а толико јасна и / Опипљива да ни реч, ни примисао / Не могу је именовати”; „Личе понекад на невидљиву танку линију / Између земље и неба”). И сами наслови песама песникиње Ђилас сведоче доминацију Фуентесове бразготине изнад њених актера, као што су *Преображај*, *Граница*, *Сенка*, *Сујон*, *Јујиро*, *Поврајџак*, *Сунчев залазак*, а превагу даје извесној несигурности, залуду и недокучивости: „А глас тај за којим / Идемо, одмиче / Све даље и даље”.

И даље је епицентрално постављена усамљеност и као парадигма слободе, што и јесте важећа констатација за усамљеност песникиње Ђилас, чију оправданост препознајемо у Шопенхауеровој промисли: „Бити свој може само онај ко је сам. Човек је слободан само кад је сам. Ко не изабере самоћу, није изабрао ни слободу.”

Пригода је ретроспективно одговорити како је песникиња Ђилас дошла до ове тачке и линије завидног стиховања, самерљиве у њене три најновије песничке књиге, гледајући кроз призму књиге изабраних песама (након осам књига и збирки песама), које је одабрао Михајло Пантић и написао хронолошки и аналитичан предговор, као својеврстан увод не само у читање књиге изабраног песништва пред нама, већ и у развој и кретања песникињиног пута.

Њене прве две књиге *Пред огледалом* (1985) и *Госјодине, ѓосјодине* (1989), презентоване са шест односно осам песама, исписане су сведеним стихом, усредсређеним на језичко стабилизовање слике, слутње, стања или констатације на којој најчешће почива цела песма (М. Пантић). Заправо, на тај се начин ствара или отвара простор и време за завршну поенту у виду медитација. У оквиру садржајне очекиване дисперзије и у њима постоји свет и тескоба неснађених, супротстављених и опречних, али и дубина памћења и кроз вечите митолошке и библијске појмове и кроз легенде и историјске ликове, као и кроз фантазмогоричне снопхватице, попут измаштаног бића и истоименог циклуса Текнера, што је извештан потенцијал који се наставио даље „преображавати”.

Само шест одабраних песама из наредне песничке књиге, извесне прекретнице, *Царски врџи* (1996) је довољно да се назначи значајна измена, нарочито на плану песничког поступка, који се огледа у све дужим и конзистентним песмама, наративним, са својим током и необичним активним учешћем песникињиног гласа као вештог предводника песама. Обе издвојене особености, што је посебно важно, остаће као атрибут

песникињиног програма до најновијих песама. Песме као што су *Жудња* и *Сне̄* (од шест одабраних), као и поједине које нису уврштене у овај избор, не разликују се превише од већине песникињиних најновијих песама и могу се пренети у друге књиге, а да читаоци то не примете.

Ранија Ћиласкина књига заступљена са највише песама (четрнаест) у, иначе, рестриктивном избору Михајла Пантића јесте *Звезда југа* (2002). Селектор изабраних песама Гордане Ћилас то оправдава на следећи начин: „Прешавши у претходним књигама пут песничке индивидуације, тражења и налажења гласа, песникиња се у четвртој књизи стихова самоодредила као песникиња лирске деривације или, друкчије, а слично, као песник овладаног и освешћеног искуства” (читај – сећања). А што се садржаја песничког текста тиче илустративне су поједине њене кључне речи или контрасти, као што су сенке, празнина, смрт, пролазност, изгубљеност, усамљеност, „запета између да и не”. А песнички глас је истовремено исповедан и експресиван, меланхоличан и рефлексиван, усамљенички и емотиван. Присутан је и процес самоспознаје који неочекивано и необично подстичу околни и видљиви флора и фауна (Д. Белеслијин), као и раније назначена граничност и узајамност покретача стихова.

Књигу *Усиујина сџаница* (2005) представља седам песама. Она је заправо још један корак приближавања ка књигама *Учиџељ сећања*, *Сећање које се није догодило* и *Друге сџвари*. Што је песма бивала дужа, асоцијативност је постојала све учесталија и умреженија, све оправданија и осмишљенија, а језик све слободнији и медитативнији. Песникиња зачиње песму било где и било кад, са могућностима даљег укрштања и поентирања, и довођења сопота песме у близак додир са темама пролазности, усамљености и двострукости свега око нас, увек успостављајући извесну увезаност и уланчаност са постојећим, иако су пукотине између песникиње и њене (не)стварности све веће односно све експресивније и емотивније, што наликује Флоберовој зачудности величином бездана између људи понаособ, као и између јединке и превртљивог окружења.

И на крају потребно је прихватити разлог зашто је изборник одабрао само осамдесет и шест песама из целокупног песништва Гордане Ћилас. Није само у питању жеља да се строгом селекцијом одаберу комплетне и завршене песме, мада такав поступак увек нуди уједначенију заједницу стихова. Очито да је постојала и просторна ограниченост у оквиру књиге, јер је Гордана Ћилас осим бављења песништвом, врло агилна у приређивању селективних библиографија савремених српских књижевника (око шездесетак), те је и њена обимна и завидна библиографија заузела читавих сто страница књиге *Била сам џослуџно дрво*.

Александар Б. ЛАКОВИЋ